

mény, 3000 grafika — végrendeletileg szülővárosára hagyta, s az méltóképen gondoskodik is e hagyaték elhelyezéséről és kiállításáról.

De térjünk vissza a város „személyes” emlékeihez. Ezek egyike Petőfi-hez fűződik: a hagyomány szerint itt mondta utolsó beszédét. Fájóbb emlék, hogy a gyulai Várban fegyverezték le a szabadságharcos honvédtiszteket, köztük azt a tizenhármat is, akit aztán októberben Aradon kivégeztek. Helyi emlék, hogy innét indult, mint asztaloslegény, világhírű pályájára Munkácsy Mihály (mint a közeli Ajtósról egykor, mondják, az onnét való Albert mester is, akit a világ Dürer néven ismer). Itt jelent meg Bródy Sándor első könyve; és — legfényesebb emlékéül — itt született, volt gyermek, tanult és dolgozott Erkel Ferenc. Ósei a város akkori új földesurának, Harucker ezredesnek a hívására jöttek 1723 őszén Gyulára német telepésekkel. Ezek a telepések sokáig egységes tömbben éltek a Körösök partjain, sorsukat is saját bírójuk intézte; volt külön Magyargyula és külön Németgyula. Ferenc apja, tanító és kántor egyszemélyben, nemcsak Németgyulán orgonált, hanem az ősi, nagy plébániatemplomban Magyargyulán is.

Karácsonyi János szerint „az a németiség, mely Harucker ezredes meghívására érkezett Gyulára, emelkedett szellemű, dolgozó társadalmi réteg volt, nagyrésztük kézműves, állattenyésztésben jártas és földmunkában egyaránt szorgos régi közösség.” A városról meg ezt olvashatjuk: a XVII. század végén „tűzvész és felmentő csapatok harcai nyomán romokban hevert. Az erdők, vizek és nádasok rablók tanyáivá lettek, az elvadult szántók a vadállatok és az ég madarainak lakóhelyévé, s a régi magyarok csak a németek jövetele előtt, 1712 után mertek visszaszállingózni.”

Hanem aztán nemcsak visszaszállingózott, de hamarosan meg is erősödött a magyarság, úgyhogy magába szívta a versenytárs németiséget is. A fejlődés az Erkel család történetében is nyomon követhető. Nem egészen másfél század telik el, s 1844-ben a németgyulai kántortanító fia írja meg a magyar nemzeti operát. Egy-egy dallamos áriához persze még nem kell vérbeli magyarság; de Bánk indulatát, Tiborc keservét, Szilágyi Erzsébet jajdulását zenében kifejezni, s a Hímnusz lelkét dallammá váltani már nem tudhatta más, csak aki valóban érezte és élte mindennek sajátos és jellegzetes magyarságát, és kora magyarságának nemzeti törekvéseit.

A szívekkel televésett Erkel fáról úgy tartják, annak tövében üldögélve komponálta Erkel Ferenc a Hunyadi Lászlót és a Bánk bánt. Ha ma nézzük a fa alól a Várat, lehetetlen nem egy kicsit Erkel szemével, az ő szemén át néznünk: lehetetlen nem belelátnunk a képbe azt, amit ő adott hozzá a művészetével.

S Erkel nagy neve után egy gyulai körképből nem maradhat ki az olyan ősi gyulai magyar kántorcsaládoké sem, mint a Takácsyak, akik a hódoltság után kétszáz évig működtek Békésben és Erdélyben, és tizenkét, híresen szép hangú kántort adtak a népnek; kántorokat, akikkel meleg barátságot kötöttek az Erkelek is.

A TAVON

*Bogár röpült a csendre,
mint egy kinyújtott ágra.
Buzogány-felemelve
sokasodnak a nádak.
Én, hogyha nád lennék is,
belebuknék a tóba.
Emberként: ringatózom.
Bölcsöm s dajkám a csónak.*

SIMON EMIL